

Katedra kartografie, geoinformatiky a DPZ
Univerzita Komenského v Bratislave
Prírodovedecká fakulta

Počítačová tematická kartografia

Postup tvorby tematických máp

Mgr. Alexandra Benová, PhD.
alexandra.benova@uniba.sk

Postup tvorby tematických máp

1. Konkretizácia účelu
2. Názov mapy
3. Stanovenie mierky
4. Voľba kartografického zobrazenia
5. Kompozícia mapy a kladu listov
6. Návrh obsahu mapy
7. Návrh znakového kľúča (vysvetliviek)
8. Výber podkladov
9. Návrh technológie
10. Organizačné zabezpečenie tvorby kartografického diela

Postup tvorby tematických máp

Podkladová mapa:

- predstavuje prvý prostriedok, v ktorom vzniká tematická mapa
- mapa má geodetický základ, kartografickú sieť (technická záležitosť – úloha kartografie)
- tematický kartograf → môže formulovať požiadavky na geograficko-topologický základ, ovplyvňovať generalizáciu prvkov
- podkladová mapa má generalizovaný obsah topografického podkladu

Mapový podklad

Každá mapa má okrem **vlastného znakového obsahu** (témy) aj svoj **matematicko-grafický základ - mapový podklad**, ktorý tvorí mapová osnova a mapové situačné (podkladové) prvky.

Mapový podklad sa skladá z **mapovej osnovy** a do nej vnesených **mapových podkladových** (situačných) **prvkov**.

Mapová osnova

Mapová osnova je konkrétny, dvojdimenzionálny (resp. trojdimenzionálny) útvar definovaný vhodne zvoleným systémom pevných (konštrukčných) bodov alebo čiar, ktoré vymedzujú vytváranú mapu (pole mapy) z matematicko-geometrického hľadiska v súlade s jej účelom.

Funkciu mapovej osnovy plní:

1. kartografické zobrazenie:

mapová osnova skonštruovaná v nejakom kartografickom zobrazení

2. schéma:

mapová osnova skonštruovaná v nejakej technickej projekcii alebo, príp. bezprojekčná

3. anamorfóza (anamorfná konštrukcia):

mapová osnova skonštruovaná podľa iného špeciálneho pravidla (napr. úmernosť admin. jednotiek nie podľa rozlohy, ale podľa počtu obyvateľov)

Druhy mapových osnov:

- **pôvodná mapová osnova**, ktorá sa konštruuje pre novovytvárané mapy:

v prípade topografickej mapy má podobu konštrukčného listu, na ktorom je vynesene niekoľko pevných bodov a spravidla aj rám mapy,

v prípade tematickej mapy to býva spravidla rámom vymedzené pole mapy s obrazom zemepisnej siete,

- **prevzatá mapová osnova**, ktorá má spravidla podobu výťažku alebo kópie topografickej alebo inej vhodnej mapy, ktorá je vyhovujúco (z hľadiska vytvárania mapy) zaplnená prvkami topografického alebo snímkového podkladu.

Postup tvorby tematických máp

Obsah mapy:

- všetky objekty, javy, vzťahy, ktoré sú v mape kartograficky znázornené
- podľa pôvodu, charakteru, významu:
  - Matematické – zobrazenie, geodetické (bodové pole), mierka, sieť, rám, klad, kompozícia
  - Fyzickogeografické – FG sféra – vodstvo, georeliéf, vegetácia, pôdy, ďalšie zložky
  - Socioekonomické – SE sféra – sídla, komunikácie, priemysel, hranice, ďalšie výtvary ľudskej činnosti
  - Doplnkové a pomocné – popis, vysvetlivky, tiráž, doplnky k mapovému listu

Mapové situačné prvky

Mapové situačné prvky sú také prvky mapového obsahu, ktoré zaplňajú mapovú osnovu, lokalizačne (polohovo, situačne, prípadne aj výškovo) a sémanticky (významovo) ju vymedzujú a zároveň spresňujú priestor mapovej osnovy z hľadiska účelu mapy (napr. potrieb tematického obsahu).

Rôzne druhy tematického obsahu si vyžadujú rôzne situačné (podkladové) prvky, prípadne ich rôzne kombinácie.

Tvorba tematických máp

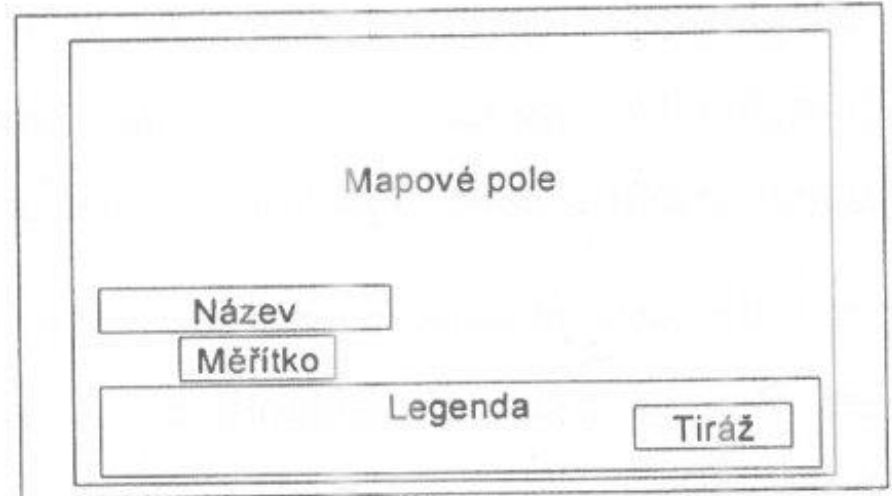
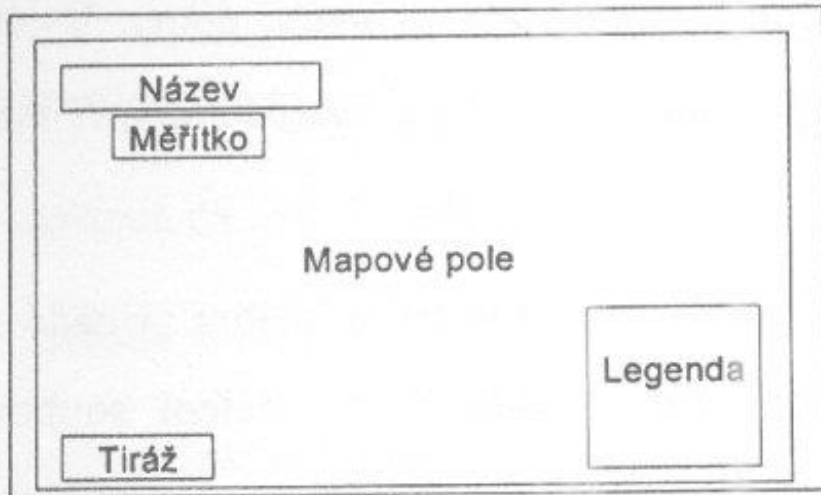
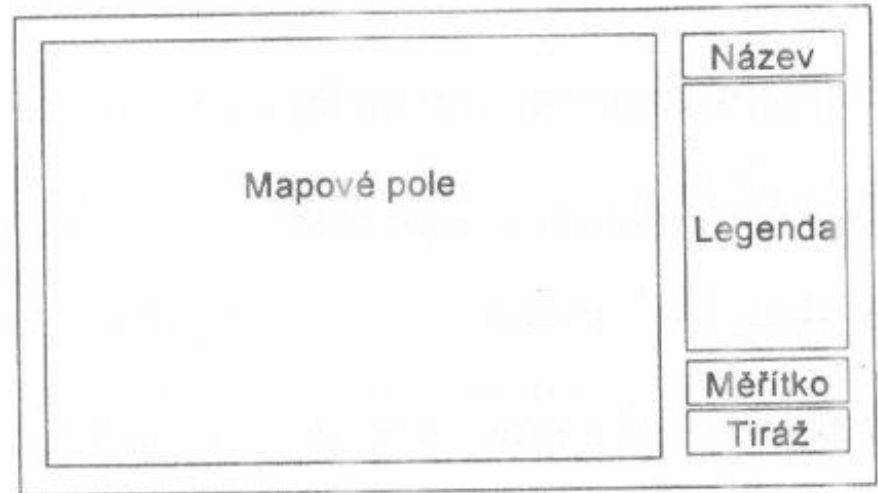
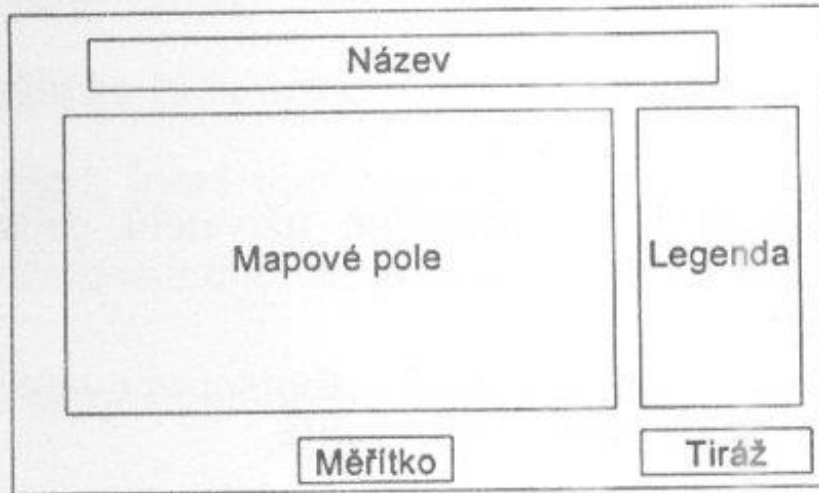
Kompozícia mapy

- celkové rozloženie a usporiadanie kompozičných elementov mapy
- závisí od:
  - účelu a mierky mapy
  - kartografického zobrazenia
  - tvaru a veľkosti znázorňovaného územia a formátu mapového listu

Základné kompozičné prvky

- *mapové pole*
- *názov*
- *mierka*
- *vysvetlivky*
- *tiráž*

Základné kompozičné prvky – príklady možného usporiadania

Názov mapy

- *obsahuje vecné, priestorové a časové vymedzenie tematického javu alebo skupiny, ktorý je hlavnou témou mapy*
- *najväčším písmom na mape, čitateľný z diaľky*
- *v názve sa nepoužíva slovo „mapa“*

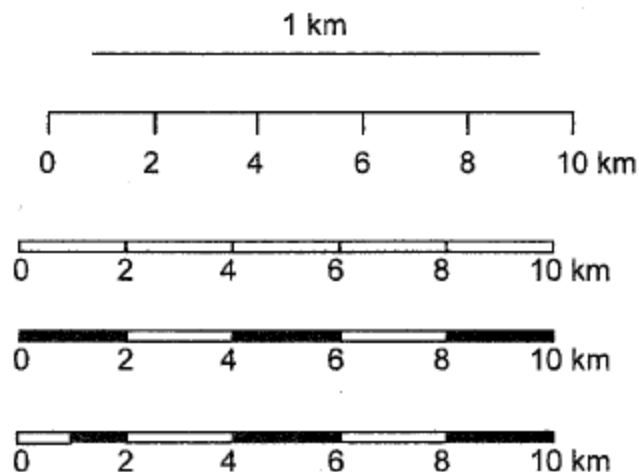
príklad:

SOBÁŠNOSŤ NA SLOVENSKU V ROKU 2000

vecné vymedzenie - priestorové vymedzenie - časové vymedzenie

Mierka mapy

- *podriadená účelu mapy, hlavný ukazovateľ' podrobnosti*
- *používa sa zväčša číselná i grafická mierka*
  - väčšinou sa používa grafická mierka:*
    - *pri kopírovaní a zmene mierky zostáva vždy v platnosti*
    - *pri „nezaokrúhlenej“, t. j. neštandardnej mierke by použitie číselnej mierky bolo nezvyklé (napr. 1 : 235 138)*
- *vhodné použiť dekadické mierky na statických mapách*

Vysvetlivky

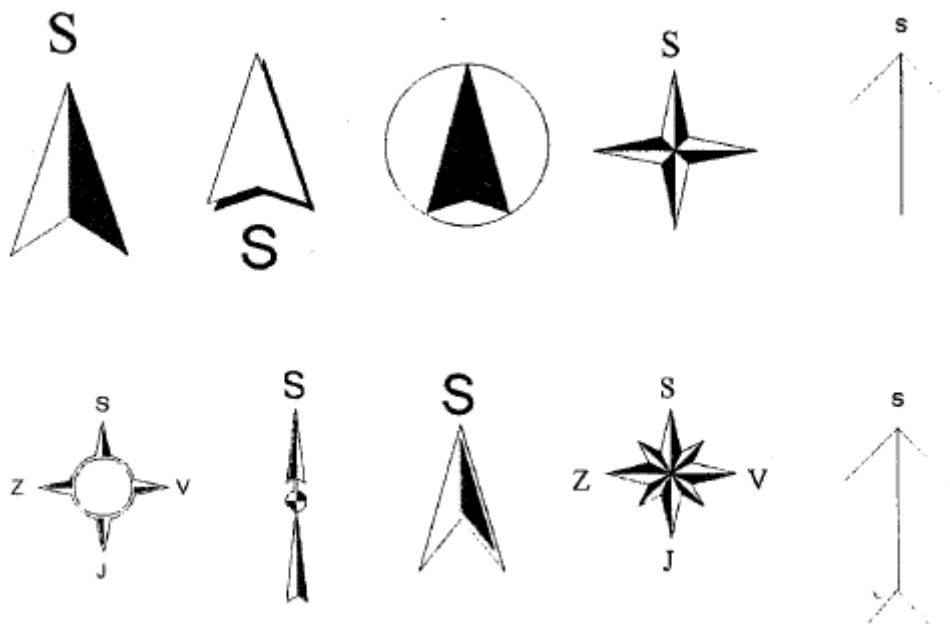
- *podávajú výklad použitých mapových znakov a ostatných kartografických vyjadrovacích prostriedkov vrátane farebných stupníc*
- *správne zostavenie vysvetliviek je jedným z najdôležitejších prvkov pri tvorbe mapy*
- *správne poloautomatické vytváranie vysvetliviek (napr. v počítačových systémoch) dodnes nie je celkom zvládnuté na požadovanej úrovni*

Vlastnosti:

- *úplnosť: čo je v mape je aj vo vysvetlivkách a čo je vo vysvetlivkách je aj v mape*
- *nezávislosť: jednému objektu v mape sa nesmú dať priradiť dva rôzne kartografické znaky*
- *usporiadanosť: vysvetlenia znakov jednej triedy objektov (napr. vodstvo) sa združujú do jednej skupiny a nevyskytujú sa v iných skupinách, znaky sú rovnaké v mape aj vo vysvetlivkách (veľkosť, farba, štruktúra, orientácia, ...)*
- *zrozumiteľnosť: čitateľnosť, ľahké zapamätanie, prispôsobenosť na okruh predpokladaných používateľov*

Severka

- grafické vyjadrenie orientácie k svetovým stranám
- najčastejšie má tvar magnetickej strelky ukazujúcej na sever
- uvádza sa vždy (výnimka – zemepisná sieť, známe územie, mapa je súčasťou mapového súboru)
- uvádzaná v jazyku mapy – neuvádzať teda vždy N,E,W,S -> ale skôr S, V, Z, J

Stupnice kvantitatívnych hodnôt mapových znakov

- Typy kartografických stupníc (Kaňok 1999):

Intervalová

plynulo nadväzujúca
konštattná
pravidelná
nepravidelná

skoková

s hiátom

Funkčná

spojitá
skoková

s hiátom

v dôsledku zmeny vzorca

Intervalové stupnice:

- veľkostná stupnica intervalov by mala byť založená na objektívnom rozboře zobrazovaných hodnôt pomocou tradičných opisných štatistických metód
- na určenie počtu intervalov neexistuje všeobecné pravidlo – v praxi sa používa max. 6 až 10 intervalov v závislosti od použitej techniky a foriem zobrazenia
- počet intervalov nesmie byť ani príliš malý – malá výpovedná hodnota mapy, ani príliš veľký - neprehľadnosť, zlá rozlíšiteľnosť
- pre každý interval uvedený v legende by mali existovať v poli mapy hodnoty
- intervalová metóda nie je vhodná pre málopočetné súbory, kde do jedného intervalu sa zaradi len jedna hodnota

Typy intervalových stupníc:

- Plynulé – intervaly na seba súvislo nadväzujú
  - Konštantné – všetky intervaly majú rovnakú šírku (napr. aritmetická stupnica: 0-10-20-30-40)
  - Pravidelné
    - geometrická (dvojnásobne sa zväčšujúce intervaly)
    - logaritmicá
    - ostatné teoretické rady, ktoré sú matematicky definované - v praxi sa málo využívajú

Typy intervalových stupníc:

- Plynulé
  - Nepravidelné – odvodené zo štatistických ukazovateľov (odvodené od priemeru, mediánu)
    - odvodené na základe tvaru frekvenčnej krivky (rovnomerne veľké početnosti javu, exponenciálne rozdelenie, sedlové – prirodzené zlomy)
- Neplynulé (skokové) – nespojitý priebeh intervalov s medzerou (hiátom) – dôvodom hiátu však môže byť len neexistencia javu v mape pre daný interval

Výbrané zásady pri tvorbe kartodiagramov:

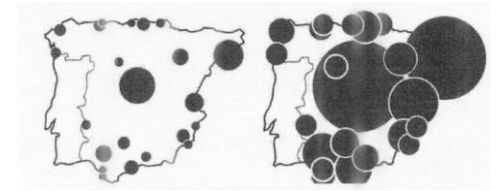
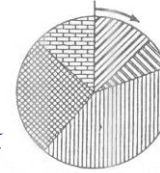
- lokalizácia: stred základne (stĺpcové), stred (kruhové)

- začiatok a smer delenia:

kruhové – poloha 12 hod. a v smere hodin. ručičiek

stĺpcové – od základne smerom nahor

- vhodné nastavenie mierky: ani malé – malá čitateľnosť, ani veľké – prehustenosť mapy

Iné zásady pri tvorbe kartodiagramov:

- aspekty vnímania: možnosť správneho odhadnutia (vnímania veľkosti) – čím menej rozmerov, tým jednoduchšie (stĺpcový diagram – len výška), najčastejšie sa používa kruhový (koláčový) diagram – hoci je opticky horšie rozlíšiteľný, ľahké výpočty a najmä efektívne využitie plochy

- pri využívaní najmä počítačovej grafiky je vhodné brať do úvahy efekty optických klamov

Funkčné stupnice:

- využívajú sa pri tvorbe bodovo a plošne lokalizovaných diagramov (kartodiagramov)

- spojité: veľkosť diagramu je vypočítaná pre každý geografický objekt individuálne
vhodné pre zobrazenie absolútnych hodnôt

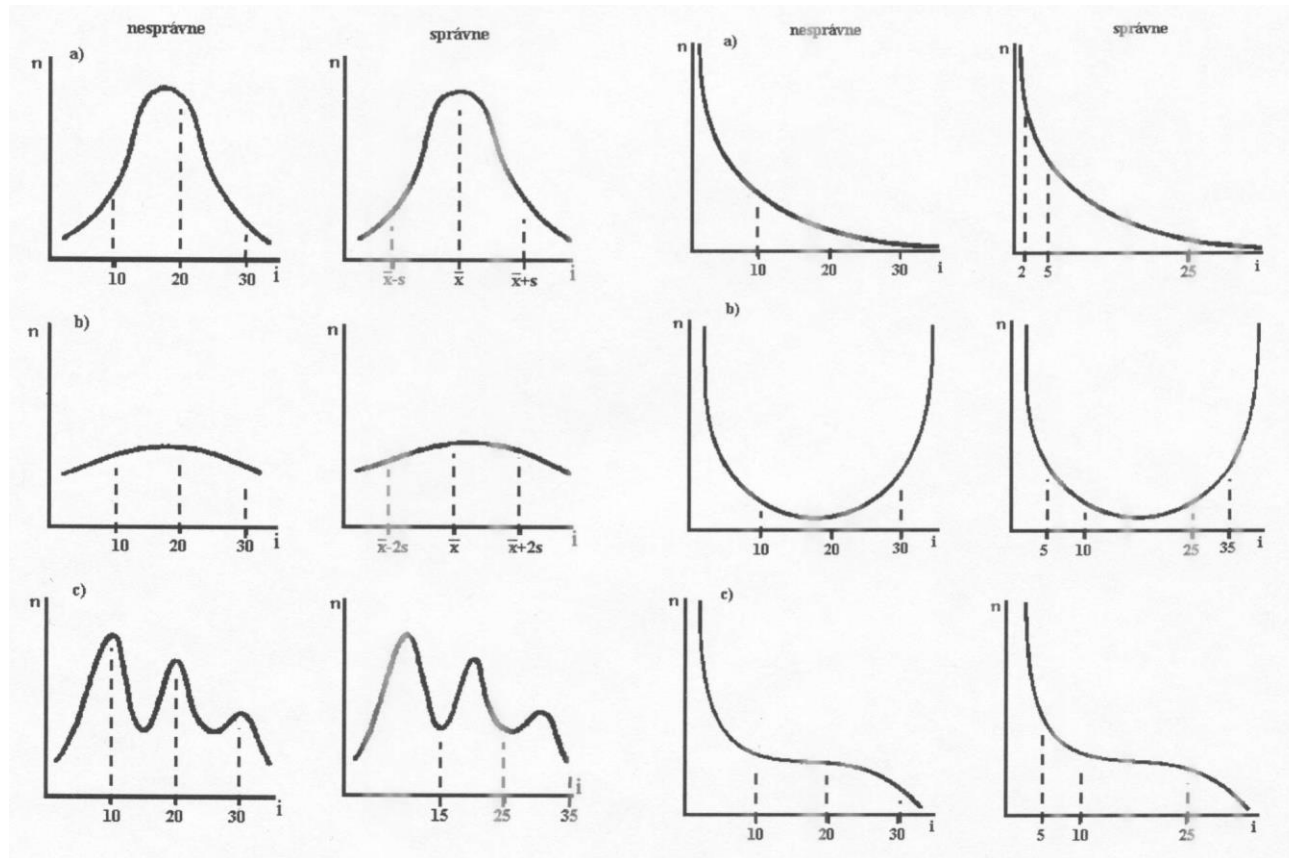
- skokové: určité časti vypočítaných veľkostí sú vynechané – zaradené do intervalov

- skoková stupnica s hiátom

- skoková stupnica v dôsledku zmeny vzorca

Tvorba intervalových stupnic:

- na základe štatistickej analýzy frekvenčnej krivky:

Funkčné kartodiagramové stupnice:

- lineárne – veľkosť kartodiagramov je priamo úmerná kvantite zobrazovaného javu - najčastejšie býva priamo úmerná plocha kartodiagramu (menej rozmer, obvod výnimočne)
- nelineárne – veľkosť kartodiagramov nie je priamo úmerná kvantite zobrazovaného javu – použitie v prípade veľkého rozpätia údajov (využívajú sa mocninové, alebo logaritmické funkcie)

Príklad

128, 141 , 162, 182, 216, 235, 259, 288, 311, 373, 415,
462, 510, 565, 609, 651

- zakresliť do mapy znakovou metódou
- každej hodnote A_i priradiť hodnotu V_i
- ak nemožno každej A_i priradiť V_i , A_i zgeneralizovať
- A_i do intervalov

100 – 200	4
200 – 300	4
300 – 400	2
400 – 500	2
500 – 600	2
600 – 700	2

Pokračovanie príkladu

Alebo

- **zváženie rozpätia intervalu**

100 – 200   4

200 – 300   4

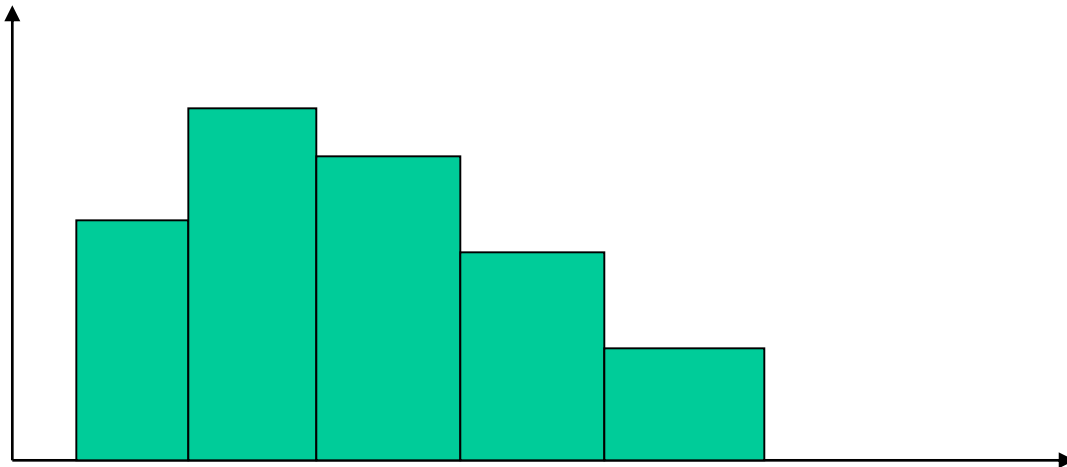
300 – 500   4

500 – 700   4

- **zmena intervalu – ak počet hodnôt A klesá**

- **graf frekvenčných hodnôt - stĺpcový graf**

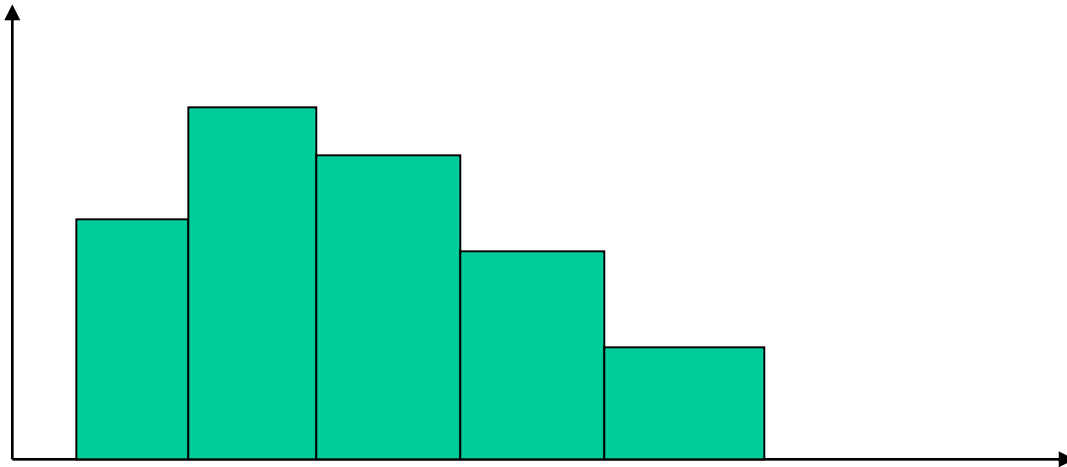
- **na základe neho vykonávame analýzu**

Pokračovanie príkladu

Alebo

- **jednotlivým intervalom priradíme príslušnú veľkosť znaku**
  - **strednú hodnotu intervalu**
- **ak sa hodnoty v intervale opakujú – otvorený, uzavretý interval**
  - <100 – 200)**
  - <200 – 300)**
  - ....**

Literatúra k tvorbe stupníc

1/ Kaňok, J. (1999). Klasifikace stupnic a zásady jejich tvorby pro kartogram a kartodiagram.

<https://gis.fns.uniba.sk/kartografickelisty/archiv/KL7/10.pdf>

2/ Kaňok, J. (2008). Chyby v mapových výstupech ovlivňující čtení, interpretaci znázorněných jevů a následně rozhodovací proces.

http://gisak.vsb.cz/GIS_Ostrava/GIS_Ova_2008/sbornik/Lists/Papers/050.pdf

3/ Kaňok, J. (1998). Tvorba stupnic pro kartogramy a kartodiagramy

<http://www.foliageographica.sk/public/media/26628/33-%20Tvorba%20stupn%C3%ADc%20pro%20kartogramy%20a%20kartodiagramy.pdf>